

מצות "בכתף ישאו" לשעה ולדורות*

לאחר שובו של ארון ברית ה' משדה פלשתים, העלוהו אל בית אבינדב בקרית יערים ושם היה עשרים שנה, ככתוב (שמ"א ז, ב) "וַיְהִי מִיּוֹם שֶׁבַת הָאָרוֹן בְּקִרְיַת יַעֲרִים וַיֵּרְבוּ הַיָּמִים וַיְהִיו עֶשְׂרִים שָׁנָה". ופירושו בגמ' (זבחים קיח, ב) 'הני עשרים שנה, עשר שנה שמלך שמואל בעצמו, ושנה שמלך שמואל ושאו, ושנים שמלך שאול, ושבע דוד'.

לאחר שהמליכו כל ישראל את דוד למלך עליהם, ביקש דוד להעלות ארון ברית ה' מקרית יערים לירושלים (שמ"ב ו, ג-ח):

וַיִּרְכְּבוּ אֶת אָרוֹן הָאֱלֹקִים אֶל עֲגֹלָה חֲדָשָׁה, וַיִּשָּׂאֶהוּ מִבַּיִת אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה, וְעָזָא וְאֲחִיו בְּנֵי אֲבִינֶדָב נִהְגִּים אֶת הָעֲגֹלָה חֲדָשָׁה: וַיִּשָּׂאֶהוּ מִבַּיִת אֲבִינֶדָב אֲשֶׁר בְּגִבְעָה עִם אָרוֹן הָאֱלֹקִים, וְאֲחִיו הַלֵּךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: וְדָוִד וְכָל בְּיַת יִשְׂרָאֵל מִשְׁחָקִים לִפְנֵי ה' בְּכָל עֲצֵי בְרוּשִׁים וּבְכַנְרוֹת וּבְנַבְלִים וּבְתַפִּים וּבַמְנַעֲנָעִים וּבַצִּלְצִלִּים: וַיָּבֹאוּ עַד גֵּרֹן נָכוֹן, וַיִּשְׁלַח עָזָא אֶל אָרוֹן הָאֱלֹקִים וַיֹּאמֶר בּוֹ כִּי שָׁמַטוּ הַבְּקָר: וַיֹּחֵר אֵף ה' בְּעֲזָה וַיִּכְהוּ שָׁם הָאֱלֹקִים עַל הַשָּׂל, וַיָּמַת שָׁם עִם אָרוֹן הָאֱלֹקִים: וַיֹּחֵר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַח ה' פָּרַח בְּעֲזָה, וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פָּרַח עֲזָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה:

אמרו על כך רבותינו בגמ' (סוטה לה, א):

דרש רבא, מפני מה נענש דוד (שמת עוזה על ידו. רש"י), מפני שקרא לדברי תורה זמירות, שנאמר 'זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי'; אמר לו הקדוש ברוך הוא: דברי תורה שכתוב בהן 'התעייף עיניך בו ואיננו' אתה קורא אותן זמירות? הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו, דכתיב 'ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו', ואיהו אתייה בעגלתא.

וביאור הדברים הוא, שקרא דוד המלך ע"ה לדברי תורה "זמירות", שהם שעשוע ונועם לאדם, ונשמע מזה שאין נדרשים להם יגיעה וטורח; לכך נכשל בדברי הכתוב "בכתף ישאו" ולא בעגלות, שדברי תורה דורשים עמל ויגיעה, "בכתף ישאו", במאמץ ובטורח, ולא ח"ו בנעימות ובקלות.

* מאמר זה מוקדש לגליון המאתיים של "המעין", אשר מרווה את צימאונם של הלומדים כמי מעיין המפכים מים זכים. מרגלא בפומיה דחמי הגאון רבי יצחק ידידיה פרנקל זצ"ל (ע"פ מנחות כח, א) "כל הכלים שעשה משה כשרים לו וכשרים לדורות, חצוצרות כשרות לו ופסולות לדורות" - ארון שולחן ומנורה אין בהם שינוי כי זאת התורה לא תהא מוחלפת, אולם דרך העברת המסרים, הכתב והמכתב, משתנית מדור לדור.

וצריך להבין מה עלה על דעתו של אדוננו דוד ע"ה וכל ישראל עמו, ששכחו מקרא מפורש שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו!¹

★ ★ ★

כתב הרמב"ם בפ"ב מהל' כלי המקדש הי"ב:

בעת שמוליכין את הארון ממקום למקום אין מוליכין אותו לא על הבהמה ולא על העגלות, ולפי ששכח דוד ונשאו על העגלות נפרץ פרץ בעוזה. אלא מצוה לנוטלו על הכתף, שנאמר כי עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו.

ועי' במנחת חינוך מצוה שעט (אות ב) שהקשה שלפי המבואר בתורה כל עבודת בני קהת היתה בכתף ולא בעגלות, לא רק הארון - אלא אף השולחן, המנורה ושאר הכלים, ולמה כתב הרמב"ם דין זה רק על הארון?
ועי' בחידושי מרן רי"ז הלוי במכתבים שבסוף הספר שכתב ששני דינים הם, האחד דין נשיאת כלי המקדש על ידי בני לוי שאינו דין לדורות אלא רק לשעה עד שיבנה בית עולמים, ודין שני של נשיאת ארון ברית ה' שהוא מצוה לדורות, והוא מצוה בכהנים בדווקא ולא בלויים, עיי"ש בדבריו.

★ ★ ★

בגמ' מנחות (צה, א) אמרו: "איבעיא להו, לחם הפנים נפסל במסעות או אינו נפסל במסעות. רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, חד אמר נפסל, וחד אמר אינו נפסל".
כידוע כל הקדשים שיצאו חוץ למחיצתם נפסלו, דהיינו בשר קודשי קדשים שיצא חוץ לחומת העזרה ובשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים נפסלו ונאסרו לעולם. לגבי לחם הפנים נאמר (ויקרא כד, ט) "וְהִיְתָה לְאֹהֶרֶן וּלְבָנָיו וְאָכְלָהוּ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ", דהיינו בתוך העזרה, ונסתפקו בגמ' מה דינו של לחם הפנים בזמן המסעות כשפרקו את המשכן, האם נפסל ביוצא, שהרי הלחם נמצא כעת מחוץ לחומת העזרה, או שקדושתו קיימת אפילו כשהוא מפורק.

ובהמשך הגמ' שם אמרו שכאשר מסודר הלחם על השולחן כו"ע לא פליגי שאין הלחם נפסל ביוצא, מפני שנאמר "ולחם התמיד עליו יהיה", כל עוד הלחם נמצא על השולחן אינו נפסל. כי פליגי במסולק, בלחם שסולק מעל השולחן, האם נפסל בשעת המסע, ולחד מאן דאמר אין הלחם נפסל משום שנאמר "ונסע אוהל מועד", אע"פ שנסע אוהל מועד הוא, שקדושת המשכן והחצר אינה מתבטלת אפילו בשעת המסעות. מקשה הגמ': "מיתבי, בשעת סילוק המסעות קדשים נפסלין ביוצא וזבין ומצורעין משתלחין אל מחוץ למחיצתן", מבואר בברייתא שקדושת המשכן בטילה בשעת המסעות!² מכח קושיא זו מסיקה הגמ' שבמסולק לכו"ע נפסל הלחם ביוצא. נמצאנו

1 ועי' ברד"ק שמ"ב ו, ו מש"כ בזה.

2 ואע"פ כן זבים ומצורעים משתלחים חוץ למחיצתן מפני שמחנה לוי ומחנה ישראל אינם בטלים.

למדים שלמסקנת הגמ' במנחות קדושת מחנה שכינה בטילה בשעת המסעות, ולחם הפנים שסילקוהו מעל השולחן נפסל ביוצא.

אמנם בגמ' זבחים (ס, ב) הגמ' דנה באותו ענין האם קדושת מחנה שכינה נותרת בשעת המסעות, ודעת רש"י שם ד"ה קדשים נפסלים שקדושת מחנה שכינה בעינה עומדת גם בשעת המסעות משום שנאמר "ונסע אוהל מועד", אע"פ שנסע אוהל מועד הוא. ואף טמאי מתים המותרים במחנה לוי ומחנה ישראל ואסורים במחנה שכינה, משתלחים חוץ למחיצתו.

אולם תוס' שם ד"ה קדשים שנפסלו חלוקים על רש"י, ולדעתם מחנה שכינה בטל בשעת מסעות, ומה שאמרו "ונסע אוהל מועד" אע"פ שנסע אוהל מועד הוא אינו אלא לענין מחנה לוי ומחנה ישראל.

בכל אופן לדעת רש"י בזבחים, ולהו"א בגמ' מנחות, אף בשעת מסעות קדושת מחנה שכינה במקומה עומדת מהכתוב "ונסע אוהל מועד" אע"פ שנסע אוהל מועד הוא. א"כ לענייננו ניתן לומר שדוד המלך סבר שהדין "בכתף ישאו" נאמר בדווקא בשעת המסעות במדבר, שהרי בשעת המסעות אע"פ שפרקו את המשכן עדיין שמו וקדושתו עליו, משום כך כשהארון בקדושתו ובקדושת מקומו, שהוא בתוך המשכן בקדושת מחנה שכינה, דווקא שם נאמר הדין לבני קהת "עבודת הקודש עליהם בכתף ישאו", שעדיין קדושת המחנות על הכלים כולם. אבל כשנשא דוד המלך ע"ה את הארון לבדו, עלה בדעתו לומר שמאחר ואין כאן קדושת המשכן אלא קדושת הארון גרידא, אין מניעה לשאת אותו בעגלות.

ואם כנים דברינו, צריכים אנו לבאר מפני מה נענש דוד המלך ע"ה, הרי לכאורה הדין עמו!

★ ★ ★

וצריך לומר שכל זה אינו אלא בשאר כלים, שקדושתם אינה אלא בזמן שקדושת המקדש עליהם, לכן רק אז צריכים לשאת אותם בכתף ולא בעגלות, וכשנושא את השולחן או המנורה לבדם יכול לשאת אותם בעגלות. אולם הארון קדושתו חמורה, כמבואר ברמב"ם שהבאנו לעיל, ואפילו כשנושאים אותו לבדו נותר הדין "בכתף ישאו", אף שאינו חלק ממחנה שכינה ואין קדושת המקדש עליו.

והנה מצינו דין מיוחד בכלי המשכן והוא לכסותם בבגד תכלת בשעת המסעות, כמבואר בכתובים בסוף פרשת במדבר (במדבר פרק ד), כדי ש"לא יבאו לראות קבלע אֶת הקֹדֶשׁ וְיָמְתוּ" (שם פס' כ), דבר שלא מצאנו בו ציווי לדורות. ולדברינו ניחא, שרק בשעת המסעות במדבר שהיתה קדושת המשכן עליו, ואע"פ שנסע אוהל מועד הוא, נאמר הדין לכסות את הכלים; אולם לדורות כאשר נושאים את הכלים ואין קדושת המשכן עליהם לא נאמר דין כיסוי בכלים³.

3 וע"ע בחידושי מרן רי"ז הלוי על התורה פרשת ויקרא ופרשת במדבר מש"כ בזה.